19.10.2026

Suomen opinto-ohjaajat ry:n kirjallinen asiantuntijalausunto sivistysvaliokunnalle

Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

HE 213/2026 vp

Suomen opinto-ohjaajat kiittävät mahdollisuudesta asiantuntijalausuntoon.

Vaikka esityksessä todetaan useiden muutosten vähentävän opinto-ohjauksen tarvetta esimerkiksi opiskelijavalintojen osalta, käytännössä monet muutoksista edellyttävät nimenomaan vahvaa pedagogista opinto-ohjausta.

Nuorten työpajajaksojen suunnittelu, koulutuspolkujen uudelleen rakentaminen, TUVA-opiskelijoiden yksilölliset valinnat, kielitaidon vahvistamiseen liittyvät ratkaisut sekä oppivelvollisten opiskelijavalinnat lisäävät opinto-ohjauksen merkitystä. Erityisesti riskiryhmissä olevien nuorten kohdalla onnistuminen riippuu pitkälti siitä, kuinka hyvin opinto-ohjaus, oppilas- ja opiskeluhuolto, nuorisotyö ja koulutuksen järjestäjät tekevät yhteistyötä.

On erityisen tärkeää, että lainsäädännön toimeenpanossa varmistetaan riittävät opinto-ohjauksen resurssit sekä perusopetuksessa että toisella asteella.

Mahdollisuus opiskelupaikkaan

Hallitus esittää oppivelvollisille ensisijaista valintaa erityisesti ammatilliseen koulutukseen. **Muutosehdotus lisää entisestään koulutuspaikkojen määräytymistä oppivelvollisille**, jolloin täysi-ikäisten on vaikeampi päästä tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Ehdotuksen myötä erityisesti heikompaan asemaan jäävät ne nuoret, joilla oppivelvollisuuden suorittaminen ei ole onnistunut ja tutkintoa ei ole saavutettu. Taustalla voi olla myös useampi keskeytynyt tutkinto. Muutoksen myötä esille nousee huoli haavoittuvassa asemassa olevista nuorista, jotka eivät enää ole oppivelvollisia mutta tarvitsevat sekä tukea että tutkintoon johtavan koulutuksen.

Nyt olisi tarpeen arvioida, **miten muutos vaikuttaa ilman toisen asteen tutkintoa olevien nuorten aikuisten mahdollisuuteen** päästä koulutuksen piiriin. Muutos voi jättää heikkoon asemaan myös opiskelijat, jotka täyttävät 18 vuotta tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen aikana. Näiden nuorten koulutuspolku on usein ollut katkonainen ja taustalla voi olla erilaisia oppimiseen tai elämäntilanteeseen liittyviä haasteita. Samalla myös aikuisten alanvaihtajien koulutustarpeeseen on pystyttävä vastaamaan. Heidät nähdään usein kuluerinä, vaikka todellisuudessa alanvaihto on usein investointi. Se on mahdollisuus päästä takaisin kiinni työelämään.

Koulutuksen järjestäjälle on jätettävä mahdollisuus kohdentaa hakuja valintakriteerein. Ammatillinen koulutus on keskeinen väylä työllisyyden hoidossa ja osaamis- ja koulutustason nostamisessa. On tärkeä huolehtia ammatillisen aikuiskoulutuksen toimintaedellytyksistä samoin kuin aikuislukioiden resursseista. Muutos voisi hankaloittaa oppivelvollisuusiän ylittäneiden henkilöiden mahdollisuuksia palata koulutuspolulle, sen keskeydyttyä esimerkiksi terveydellisistä syistä. Nämä yllä olevat teemat ja nostot nousivat esille useissa lausuntopalveluun jätetyissä lausunnoissa.

On pohdittava, voiko oppivelvollisten hakijoiden asettaminen etusijalle valinnassa aiheuttaa myös sen, että niillä paikkakunnilla, joissa ei ole vaativan erityisen tuen ammatillisia oppilaitoksia, **ammatilliset oppilaitokset ovat pakotettuja valitsemaan opiskelijaksi sellaisia opiskelijoita, joiden tuen tarpeisiin ei pystytä yleisen ammatillisen koulutuksen puolella vastaamaan.** Muutos saattaa vaikuttaa negatiivisesti myös niiden nuorten elämänkulkuun, jotka ovat tulleet alle 18-vuotiaana Suomeen, mutta joilla ei ole vielä kotikuntaa Suomessa. Voitaisiinko koulutuksen järjestäjiä ohjata valitsemaan myös sellaisia alle 18-vuotiaita opiskelijoita, jotka ovat todennäköisesti jäämässä Suomeen pidemmäksi aikaa ja jotka todennäköisesti jossakin kohtaa astuvat oppivelvollisuuslainsäädännön piiriin?

Lukion osalta painotus oppivelvollisten etusijaan hakuprosessissa ei juurikaan muuta olemassa olevaa tilannetta, koska jo nyt nuorten lukiokoulutukseen hakeutuu käytännössä vain oppivelvolliset. Lukion osalta on syytä huomioida, etteivät esimerkiksi maahanmuuttajat putoa koulutuksen ulkopuolelle.

Lukiokoulutuksen osalta tutkinnosta puhutaan osassa esitystä ylioppilastutkintona ja osassa lukion päättötodistuksena. Olisi tärkeää huomioida, että vaikka suurin osa lukiosta valmistuvista suorittaa ylioppilastutkinnon, voi lukiosta valmistua (ja oppivelvollisuuden suorittaa) myös vain lukion päättötodistuksen saamalla. Tähän toivoisimme tarkennusta läpi koko hallituksen esitystekstin.

Tarkennus ammatillisen tutkinnon ja yo-tutkinnon maksuttomuudesta ylioppilastutkinnon osalta on hyvä, koska se poistaa tulkinnanvaraisuuden.

Nostot pykälistä

“Oppivelvollisuuslain 19 §:n 1 momenttiin ehdotettu muutos toisi korvausten piiriin oppivelvolliset, jotka täyttävät muilta osin nykyisin matka- ja majoituskorvausten kriteerit, mutta suorittavat sellaista tutkintoa, jota ei järjestetä oppivelvollisen kotia lähimmässä monialaisessa oppilaitoksessa. Korvauksia myönnettäisiin oppivelvollisen opiskellessa lähimmässä oppilaitoksessa, jossa järjestetään koulutusta hänen suorittamakseen valitsemassaan tutkinnossa.”

Tämä muutos on kannatettava, mutta osin ristiriitainen. Esitys lisää matka- ja majoituskorvauksen saajien määrää, sekä ohjaa opiskelijoita hakeutumaan lähimpään oppilaitokseen, joka koulutusta tarjoaa. Toki iso osa hakijoista toimii jo näin. Samalla esityksessä kuitenkin rajataan oppivelvollisten valinnan vapautta etenkin niiden osalta, jotka ovat korvauksista riippuvaisia. Onko tällainen rajaaminen tarpeen? Majoitus ja matkakorvausta koskevan sääntelyn laajentamisella varmistettaisiin kaikkien oppivelvollisten perustuslain 16 §:n mukainen oikeus maksuttomaan oppivelvollisuuskoulutukseen. Ei kuitenkaan niiden, jotka valinnan vapautensa kautta päätyvät opiskelemaan muuhun kuin lähimpään koulutusta tarjoavaan oppilaitoksen.

“Tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain 13 §:n 2 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että koulutuksen järjestäjän tulisi tarjota opiskelijalle mahdollisuus suorittaa kaikkia tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen perusteiden mukaisia osia tarvittaessa yhteistyössä 7 §:ssä tarkoitettujen tahojen kanssa.”

Täydennys on hyvä ja tärkeä selkeyttäen, yhdenmukaistaen ja tasa-arvoistaen opiskelijoiden mahdollisuutta suorittaa TUVA:lla tutkintoon tarvitsemiaan opintokokonaisuuksia koulutuksen perusteiden mukaisista osista.

Tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain 9 §:ään, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 39 §:ään ja lukiolain 22 §:ään ehdotettu muutos siitä, että oppivelvolliset hakijat olisi otettava opiskelijaksi ensisijaisesti, vähentäisi osoitettavien oppivelvollisten määrää ja auttaisi koulutuksen järjestäjiä ennakoimaan koulutuspaikkojen tarvetta. Muutos vähentäisi myös esimerkiksi opinto-ohjaajilta tarvittavan ohjauksen määrää.

Emme näe, että ohjauksen tarve vähenee. Vaikka oppivelvolliset ovat ensisijaisia opiskelijavalinnassa ei se vähennä opinto-ohjauksen tarvetta eikä määrää. Edelleen

aloituspaikkoja on rajoitetusti, kaikki hakijat eivät pääse hakemiinsa koulutuksiin. Alueellisesti koulutustarjonnassa on isoja eroja. Erilaiset oppivelvollisten tuen tarpeet tuovat haasteita nivelvaiheeseen ja lisäävät opinto-ohjauksen tarvetta.

Olisi ideaalia, jos koulutuksen järjestäjät voisivat aidosti ennakoida eri koulutusalojen nousu- ja laskusuhdanteen ja järjestää enemmän aloitus- ja opiskelupaikkoja suosituille aloille, joille hakijoita on selkeästi enemmän. Näin useampi opiskelija pääsisi haluamalleen alalle. On kuitenkin huomioitava, ettei pelkkä maksuttomaan koulutusjärjestelmään mukaan pääsy ole tae menestykseen vaan jokaisen opiskelijan tulisi löytää oma paikkansa yhteiskunnassa omien kykyjen, osaamisen, vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden kautta, mikä nostaa opinto-ohjauksen merkitystä sekä nivelvaiheessa että opintojen aikana entisestään.

Perusopetuslain 5 § 1 mom. mukaan kunta päättää aikuisten perusopetuksen järjestämisestä, mutta se ei ole kunnalle velvoittavaa. Täten ei voida taata, että koulutuspaikkoja olisi tarjolla kaikille niitä tarvitseville opiskelijoille.

Tämä ehdotus ei poista asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuuta tekevien tarvetta sille, että oppivelvollisuuslaissa tulisi säätää mahdollisuudesta oppivelvollisten osoittamisesta aikuisten perusopetukseen. Osoittaminen voitaisiin tehdä/toteuttaa jo olemassa oleviin aikuisten perusopetusta tarjoaviin koulutuksiin eikä se vaatisi koulutuksen toteutumista joka kunnassa. Toki koulutustarjonta on hajanaista eikä yhdenvertaisuus näin toteudu valtakunnallisesti, mutta silti osoittamisoikeus sujuvoittaisi ja helpottaisi arkea niiden osalta, joilla kielitaito ei vielä riitä toisen asteen opintojen suorittamiseen. Suurin tarve on kaupungeissa, joissa myös aikuisten perusopetusta järjestetään.

Oppivelvollisuuden suorittaminen nuorten työpajatoiminnassa

On hyvä, että lainsäädännöllä halutaan estää työpajojen käyttäminen oppivelvollisten säilöntäpaikkana ja tämän vuoksi oppivelvollisen työpajajakson enimmäiskesto on säädetty kahteen kuukauteen. On tärkeää, että oppivelvollisuutta voi varsinaisesti suorittaa vain oppilaitoksessa, koska tällöin nuoret saavat myös opinto-ohjausta tulevaisuutensa ja mahdollisten jatko-opintojen suunnittelemiseen. Suotavaa kuitenkin olisi, että kunnille ja koulutuksen järjestäjille annettaisiin ohjausta siinä, että heidän tulee järjestää monialaisia palveluita oppivelvollisuuden suorittamisen tukemiseksi. Monelle oppivelvolliselle työpajalla opiskelun yhdistäminen tutkintokoulutuksen valmentavaan koulutukseen toimisi hyvänä kuntouttavana vaihtoehtona. Monin paikoin kunnat kuitenkin kieltäytyvät ottamaan oppivelvollisia TUVA-opiskelijoita työpajoille, koska heille ei ole siihen lain määräämää velvoitetta.